

5 Catalunya i Espanya (1808-1931)

1 Crisi de l'Antic Règim

1.1 La guerra del Francès i la Constitució del 1812

A principis del segle XIX, Espanya encara era dins l'Antic Règim i era governada per Carles IV, un rei borbònic absolutista.

El 1802, Espanya declara la guerra a Portugal per ser un aliat dels anglesos. I el 1807, signa un tractat amb Napoleó per envair Portugal. Però, els exèrcits francesos, en lloc d'ocupar Portugal, envaeixen Espanya. Llavors, Napoleó obliga Carles IV a abdicar i situa el seu germà, Josep Bonaparte, com a rei d'Espanya.

La majoria de la població es va revoltar contra Josep I i va esclatar la guerra del Francès o de la Independència espanyola (1808-1813). Els revoltats van comptar amb el suport dels britànics.

Els liberals van aprovar la Constitució de Cadis o del 1812 que suprimia l'absolutisme i l'Antic Règim, però respectava la monarquia.

Després de diverses derrotes, Josep I abandona Espanya i Ferran VII, fill de Carles IV, recupera la corona.

1.2 Ferran VII (1814-1833)

Va anul·lar la Constitució i va restablir l'absolutisme. Però, els liberals es van revoltar i, entre 1820 i 1823, el coronel Riego va imposar una etapa de constitucionalisme, anomenada Trienni Liberal.

A petició de Ferran VII, França, amb la col·laboració de la Santa Aliança, va enviar a Espanya un exèrcit, denominat els Cent Mil Fills de Sant Lluís, per combatre els liberals i restablir l'absolutisme de Ferran VII.

1.3 La pèrdua de les colònies espanyoles a Amèrica

Les idees de la Il·lustració, el nacionalisme i la guerra del Francès, entre altres, van fer que, entre 1809 i 1825, la majoria de colònies espanyoles a Amèrica s'independitzessin. Cuba, Puerto Rico i Filipines encara romandrien sota domini espanyol fins a finals del segle XIX.

2 Isabel II (1833-68)

2.1 La primera guerra carlina (1833-40)

El 1833, després de la mort de Ferran VII, la seua filla Isabel II, va ser coronada als tres anys d'edat.

El germà de Ferran VII no acceptar la reina i va fer-se coronar amb el nom de Carles V. Els seus partidaris, els carlins, eren membres de la petita noblesa, el clergat i camperols d'Euskadi, Navarra, Aragó, i l'interior de Catalunya i el País Valencià. Defensaven l'absolutisme, l'Església catòlica i les lleis regionals. Uns valors amenaçats pels liberals o isabelins, defensors de la nova reina i de la reina regent Maria Cristina de Borbó, vídua de Ferran VII.

La guerra entre aquests bàndols no es generalitza pertot Espanya ni va afectar cap gran ciutat. La rendició carlina es va aconseguir perquè es van respectar els furs o lleis propis dels basconavarresos.

2.2 L'Estat liberal (1833-43)

La reina Maria Cristina va encarregar govern al liberal Mendizábal. Aquest polític va iniciar reformes per suprimir l'Antic Règim:

- ➡ Desamortització dels béns de l'Església: l'Estat es va apropiat de terres i edificis eclesiàstics i els va vendre.
- ➡ Constitució del 1837 que introduïa la divisió de poders i drets individuals.

2.3 L'Estat liberal conservador o moderat (1843-68)

Els liberals moderats s'imposen als progressistes. Amb el suport d'Isabel II, ja major d'edat, creen un estat on la reina manté molt poder. Per això la nova Constitució del 1845 restringia llibertats.

3 El Sexenni Democràtic (1868-74)

3.1 La Revolució del 1868

El setembre del 1868, militars, com el general Joan Prim, i la població d'algunes ciutats es van revoltar contra l'autoritarisme del govern moderat. Isabel II va fugir d'Espanya i els progressistes van formar un govern que va convocar les primeres eleccions per sufragi universal al país.

Es va aprovar la Constitució del 1869 que establia una monarquia parlamentària. Els progressistes van fer que, Amadeu I, membre de la família regnant a Itàlia, es convertís en rei d'Espanya (1871-73).

L'allau de problemes que patia el país (sis governs en dos anys, crisi econòmica, tercera guerra carlina (1872-76), insurrecció a Cuba) va fer que aquest rei també marxés d'Espanya.

3.2 La Primera República

Polítics catalans, com Francesc Pi i Margall i Valentí Almirall, volien que Espanya fos una república federal de 17 estats. L'abdicació del rei, va fer que l'11 de febrer de 1873 es proclamés la Primera República Espanyola presidida per Estanislau Figueres i Pi i Margall.

Les revoltes cantonalistes, dels federals radicals, molt importants a Cartagena; junt amb la tercera guerra carlina i l'aixecament cubà, van debilitar el govern i els militars monàrquics van fer un cop d'estat. El general Manuel Pavía, el 3 de gener de 1874, va assaltar el Congrés dels Diputats i va acabar amb la República.

4 La Restauració i la crisi del 1898

4.1 La Restauració borbònica (1874-1931)

El general Martínez Campos va proclamar Alfons XII, fill d'Isabel II, rei d'Espanya. La Constitució de 1876 atorgava molt poder al rei i retornava el sufragi censatari. Posteriorment, el sufragi seria universal masculí. El sistema polític es basava en l'alternança de dos partits: el conservador i el liberal. El caciquisme i el frau electoral (tupinada) eren comuns per assegurar la victòria del partit que volia el rei.

4.2 El desastre del 1898

El 1895 s'inicia la segona i definitiva guerra d'independència de Cuba. El 1896, la de les Filipines.

Els EUA van donar suport als revoltats per interessos econòmics i va declarar la guerra a Espanya després d'acusar-la d'un atemptat contra un dels seus vaixells. La derrota va ser contundent i aquests territoris, junt amb Puerto Rico, passarien a ser controlats pels nord-americans a partir del 1898.

Aquestes pèrdues van afectar l'economia espanyola i el govern monàrquic.

5 Societat i economia al s. XIX

5.1 La indústria

A Espanya no hi va haver una revolució industrial generalitzada, a excepció de Catalunya, el País Basc, Astúries i Andalusia (mineria i siderúrgia). El ferrocarril es va estendre gràcies a la inversió estrangera.

La indústria catalana es basava en el sector tèxtil. La manca de carbó obligava a importar-lo de la Gran Bretanya a uns preus elevats. Per això van sorgir les colònies industrials vora els rius per usar l'energia hidràulica. Eren conjunts d'habitatges i equipaments (escola, economat, església...) per als obrers

5.2 El moviment obrer

Una agricultura endarrerida requeria molta mà d'obra. La majoria de la població eren camperols. Però, a Catalunya, la industrialització va originar una burgesia empresarial i un proletariat.

La I República va facilitar l'expansió del moviment obrer. Els anarquistes eren majoritaris a Catalunya i Andalusia. El 1888, el nucli marxista de Madrid, liderat per Pablo Iglesias, va fundar la Unió General dels Treballadors (UGT), sindicat vinculat al PSOE. A finals de segle, van tenir lloc diversos atemptats contra la burgesia i l'Església assignats a l'anarquisme.

6 L'inici del catalanisme

La Renaixença va ser un moviment cultural per recuperar la identitat i la història pròpies, així com la literatura en català.

La recuperació cultural, el federalisme i l'anticentralisme carlí van ser la base del catalanisme polític, que demanava l'autogovern perdut el 1716 amb el decret de Nova Planta signat per Felip V.

7 Crisi de la Restauració (1899-1917)

7.1 Regeneracionisme

Les pèrdues colonials del 1898 van evidenciar l'endarreriment d'Espanya i la necessitat de reformes. Però el govern de la reina Maria Cristina d'Habsburg-Lorena (1885-1902), vídua d'Alfons XII, regent durant la minoria d'edat d'Alfons XIII, no va introduir grans canvis.

7.2 Alfons XIII (1902-1931)

Declarat major d'edat als 16 anys, no va sotmetre's a les limitacions constitucionals, encomanà el govern a polítics fidels i procurava acontentar l'exèrcit. Va haver d'afrontar la revolta de la Setmana Tràgica de Barcelona (1909) per llançar-se a les guerres colonials del Marroc. En acabar-se la Primera Guerra Mundial (PGM) va haver d'encarar la crisi resultant. El més greu va ser la seua responsabilitat en el **Desastre d'Annual** (batalla perduda, el 22 de juliol de 1921, amb milers de soldats espanyols morts). Per tal d'evitar la seua abdicació, va afavorir el cop d'estat del general Miguel Primo de Rivera (setembre del 1923).

7.3 Setmana Tràgica de Barcelona (26/07-2/08/1909)

Són les protestes més importants d'inicis del s. XX. La causa va ser la mobilització de reservistes per a les guerres del Marroc. La majoria ja eren pares amb fills que no podien pagar per evitar el servei militar. Es va convocar una vaga general i aquesta va derivar en aldarulls de caràcter anticlerical (crema d'edificis religiosos) perquè acusaven l'Església d'ajudar només els poderosos. El govern va enviar l'exèrcit a sufocar la revolta. Hi va haver 113 morts i 341 ferits durant els enfrontaments. El pedagog anarquista, Francesc Ferrer i Guàrdia, va ser acusat injustament de dirigir la revolta i el van executar. La seua execució va generar protestes a tot Europa i va provocar la caiguda del govern de Maura.

7.4 Espanya i la PGM

Espanya es va mantenir **neutral** i no va participar en la Gran Guerra o Primera Guerra Mundial. Però la societat es va dividir entre **aliadòfils** (liberals d'esquerra, favorables al bàndol dels aliats o Triple Entesa), **germanòfils** (conservadors, partidaris dels alemanys o les potències centrals) i **neutralistes** (anarquistes) que no combregaven amb l'imperialisme d'ambdós bàndols. A Catalunya, predominaven els aliadòfils i, fins i tot, un miler de voluntaris aniria a lluitar amb els francesos. Barcelona va esdevenir un lloc de pas d'espies i armes, refugi d'artistes i exiliats que van introduir-hi l'art d'avantguarda.

Els nacionalistes francòfils van creure que el triomf dels aliats havia de significar la fi de les guerres, de les monarquies autoritàries i de l'imperialisme. Llavors, havia d'aparèixer un món més democràtic i republicà que alliberés les nacionalitats sotmeses. Dins l'Estat espanyol, aquesta transformació mundial s'havia de traduir en l'ensulsiada de la monarquia borbònica i la proclamació d'una república federal que reconeixeria els drets autonomistes de Catalunya.

Finalment, les potències vencedores de l'Entesa no van trencar relacions amb la monarquia d'Alfons XIII. No volien que es produís a Espanya una revolució semblant a la russa de l'octubre del 1917. I més quan s'hi havia organitzat una **vaga general revolucionària** aquell any. Declarada el 13 d'agost per la UGT i la CNT, amb el suport del PSOE i dels partits republicans, tenia la finalitat que es convoquessin eleccions per redactar una nova constitució, reduir la **inflació**, millorar les **condicions de vida de la classe obrera** i establir **un règim més democràtic**. La repressió de l'exèrcit va causar 70 morts, centenars de ferits i 2.000 empresonats.

Cartell de l'Exposició-homenatge als voluntaris catalans de la Gran Guerra que tingué lloc a la galeria La Pinacoteca, el 1922. Representa un *poilu* fent guàrdia davant del que sembla un [castell](#) del [Loira](#). Es tracta d'un **soldat d'infanteria francès** durant la IGM. El terme en francès significa «*pelut*» i feia referència, de manera col·loquial, a l'aspecte dels soldats al front: amb barba i bigoti llargs. El cartell és obra d'Alexandre Cardunets (Barcelona, 1871-1944), dibuixant i gravador, president del Cercle Artístic i del Foment de les Arts Decoratives. I és d'estil noucentista perquè presenta una figura idealitzada amb una composició i un llenguatge visual sobri que transmet valors de dignitat, civilitat i noblesa. Col·lecció particular. Font: [Enciclopèdia Catalana, Cartellistes](#)

8 El moviment obrer i la fi de la Restauració (1917-1923)

8.1 La conflictivitat laboral

La PGM va motivar una sèrie de vagues per la pèrdua del poder adquisitiu dels obrers a causa de la inflació.

La vaga de la Canadenca va afectar l'empresa hidroelèctrica el febrer i març del 1919. Es va interrompre l'electricitat a Barcelona i es va declarar l'estat de guerra. La vaga, liderada per la CNT de **Salvador Seguí**, el *Noi del Sucre*, va aconseguir la jornada laboral de 8 hores. Així, Espanya esdevé el primer estat que l'assoleix per llei.

8.2 Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)

La fi de la PGM i la crisi econòmica posterior, junt amb la debilitat dels governs d'Alfons XIII i la massacre d'Annual, van motivar que, el 12 de setembre de 1923, el capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, fes un cop d'estat acceptat pel rei.

El dictador va suspendre la Constitució de 1876, va prohibir els partits polítics, la Mancomunitat i l'ús en públic del català. La dictadura va resoldre a favor seu la guerra amb el Marroc, gràcies al suport de França, i va endegar infraestructures a tot Espanya.

El suport popular i de partits com el PSOE es va diluir i davant la possibilitat d'un cop d'estat, Primo de Rivera marxa a l'exili (28 de gener de 1930).

9 El modernisme català

9.1 Autors i obres de l'arquitectura

Proposa una fusió del gòtic, l'art islàmic i bizantí i les estructures modernes (ferro, vidre).

Antoni Gaudí

Un geni de l'arquitectura modernista

Antoni Gaudí i Cornet (1852-1926), nascut a Reus, és reconegut mundialment per la seua creativitat i estil únic dins del modernisme. Va combinar formes naturals, colors vius, mosaics (trencadís) amb una gran habilitat tècnica. Va estudiar [arquitectura a Barcelona](#) i va destacar aviat per la seua visió innovadora i la passió per la natura, que reflecteix en les seues creacions. El seu catalanisme era més cultural que polític.

La Sagrada Família (basílica, temple expiatori)

La Sagrada Família és l'**obra mestra** de Gaudí i un dels monuments més visitats del món (uns 5 M el 2025). Es va començar a construir el 1882 i encara avui està en procés de construcció. Gaudí va dedicar els darrers 15 anys de la seua vida a aquest projecte dedicat a la família de Jesús. Però, va ser atropellat per un tramvia en plena construcció del temple. La basílica combina elements arquitectònics tradicionals amb formes inspirades en la natura i la geometria. És un exemple espectacular de com la religió i l'art poden connectar.

Curiositats:

1. **Inacabada:** porta més de 140 anys en construcció i s'espera que s'acabi cap al 2035.
2. **Detalls únics:** cada façana i torre representa elements de la vida de Jesús, com el seu naixement, passió i glòria.
3. **Patrimoni Mundial:** La UNESCO ha declarat diverses parts de l'edifici com a Patrimoni de la Humanitat.

Preguntes per al dossier d'art:

1. Què et crida més l'atenció del disseny de Gaudí?
2. Per què creus que és important acabar la Sagrada Família?
3. Quina relació creus que hi ha entre art, natura i espiritualitat en les obres de Gaudí?
4. Quins actes s'han organitzat per a l'[Any Gaudí](#)? Presenta també alguna notícia polèmica al respecte.

Sagrada Família

Lluís Domènech i Montaner

Palau de la Música Catalana

Arquitecte modernista i catalanista

Lluís Domènech i Montaner (1850-1923) va néixer a Barcelona i va tenir una gran influència no només en l'arquitectura, sinó també en la política i la cultura catalanes. Va ser un dels primers a defensar l'ús de materials i tècniques modernes combinades amb l'artesanía tradicional. També va tenir un paper destacat en el catalanisme polític i va ser director de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona.

El Palau de la Música Catalana: un auditori cultural i musical

És una de les seues obres més icòniques. Construït entre 1905 i 1908, va ser encarregat per l'Orfeó Català, una entitat cultural que promovia la música i la cultura catalana. El Palau combina l'estructura funcional i l'ornamentació rica amb materials com el vidre, el ferro forjat i la ceràmica.

Elements destacats del Palau de la Música Catalana

1. **Sala de concerts:** és l'única sala de concerts modernista declarada **Patrimoni de la Humanitat** per la UNESCO (1997). La sala té una acústica excel·lent i el seu sostre de vidre sembla un sol invertit.
2. **Decoració:** l'interior està ple de mosaics, escultures i vitralls que representen la natura i figures relacionades amb la música, com muses i instruments musicals, i amb símbols catalans.

Curiositats

1. El Palau és un dels llocs més visitats de Barcelona, tant per la seva arquitectura com pels concerts que s'hi fan.
2. Domènech i Montaner va aconseguir construir-lo en només 3 anys, una gesta extraordinària per a l'època.
3. Va ser dissenyat perquè la llum natural entrés abundantment a la sala, cosa poc habitual en els teatres del moment.

Preguntes per al dossier d'art:

1. Com es combina la funció cultural amb l'art en el disseny del Palau?
2. Quin paper creus que tenia l'arquitectura modernista en la promoció de la identitat catalana?
3. Compara el Palau amb altres edificis modernistes com la Sagrada Família o la Casa Batlló.

Josep Puig i Cadafalch

Arquitecte modernista i catalanista

Josep Puig i Cadafalch (1867-1956) va néixer a Mataró (el Maresme) i, a més de ser arquitecte, també va destacar com a historiador, arqueòleg i polític. Va ser president de la **Mancomunitat de Catalunya** entre 1917 i 1925, i va treballar activament per la modernització i el desenvolupament cultural del país. La seva arquitectura combina elements del modernisme amb influències del gòtic català i el renaixement europeu.

Casa Amatller: una joia del Passeig de Gràcia de Barcelona

Va ser construïda entre 1898 i 1900. Forma part de la famosa "Illa de la Discòrdia" al costat de la Casa Batlló (de Gaudí) i la Casa Lleó Morera (de Domènech i Montaner). El terme es refereix a la competència establerta entre aquest edificis modernistes que es troben concentrats en aquest espai. La casa va ser encarregada per l'industrial i xocolater **Antoni Amatller**, i combina l'ús residencial amb espais dissenyats per a activitats culturals.

Casa Amatller de Barcelona

Elements destacats de la Casa Amatller

1. **Arquitectura:** la façana combina elements modernistes amb influències del gòtic català i del renaixement flamenc. El disseny recorda una casa tradicional amb teulada esglaonada típica dels Països Baixos.
2. **Decoració:** a la façana hi ha mosaics, escuts heràldics, escultures i detalls que reflecteixen la història i la cultura catalana. Destaquen les escultures d'Eusebi Arnau i els treballs de ferro forjat de Manuel Ballarín.
3. **Interior:** l'interior està ricament decorat amb vitralls, mobiliari modernista i elements que combinen funcionalitat i art.

Curiositats

1. Va ser dissenyada perquè el propietari pogués viure-hi i, alhora, mostrar el seu estatus i la seva vinculació amb l'art i la cultura.
2. El disseny de la façana recorda les formes d'un castell medieval.
3. Avui dia, la casa es pot visitar, i conté exposicions sobre l'arquitectura modernista i la història de la família Amatller.

Preguntes per al dossier d'art

1. Com es diferencia l'estil de Puig i Cadafalch d'altres arquitectes modernistes com Gaudí o Domènech i Montaner?
2. Per què creus que les famílies burgeses volien cases tan elaborades al Passeig de Gràcia?
3. Quin significat podrien tenir els símbols i detalls decoratius que hi ha a la façana?
4. Quin és el context històric del modernisme català?